

Велеснів... Услухайтесь у це слово – і, далебі, зачуєте в ньому відгомін у кілька тисяч років: адже Велес був для наших слов'янських пращурів богом – покровителем скотарства, багатства, торгівлі та народної поезії... А коли завітаєте до Велеснева, кожен покаже вам городище предків-русичів на стрімкій горі Спас у густому Запільському лісі. Городище X–XIII століть, яке займає площу близько двох гектарів, має еліпсоподібну форму і видовжилось із південного сходу на північний захід, оточене трьома оборонними валами висотою від 5 до 10, шириною від 4 до 6 метрів.

Незвичайної краси село Велеснів розкинулося по обох берегах річки

ВЕЛЕСНЕВУ – 555, МУЗЕЮ ГНАТЮКА – 40

Коропець – лівої притоки Дністра, неподалік Монастирської. Перша писемна історична згадка про нього датується 1454 роком у книгах «Akty Grodzkie i Ziemskie» як володіння Теодорика з Бучача.

Наукові працівники Тернопільського обласного краєзнавчого музею Ігор Герета і Остап Черемшинський у травні 1968 року на території Велеснева відкрили поселення Трипільської культури. Тут і на околицях села знайдено багато археологічних пам'яток.

У Велесневі 9 травня 1871 року в сім'ї сільського церковного дяка народився Володимир Гнатюк – великий слов'янський учений, видатний український письменник і літературознавець, етнограф і фолькло-

рист, мовознавець і перекладач, видавець і громадсько-культурний діяч, секретар Наукового товариства імені Шевченка (1898–1926 рр.) та дійсний член Філологічної комісії НТШ (1899 р.), член-кореспондент Російської академії наук (1902 р.), член Наукового товариства «Narodopisne Spolnosti Seskoslavanske» (1905 р.), лауреат премії імені Олександра Котляревського (1913 р.), академік Всеукраїнської академії наук (1924 р.), член Віденської та Празької академії наук, наукових товариств Австрії, Німеччини, Швеції, почесний член «Просвіти» в Ужгороді (1921 р.) та у Львові (1925 р.).

У селі діє греко-католицька церква Перенесення мощей святого отця Миколая. Вона була збудована 1864 року, в ній 30 травня 1871-го охрестили маленького Володимира Гнатюка. У цій церкві дякував уроджен-

ець Коропець Михайло Гнатюк – батько майбутнього вченого. Ця церква згоріла під час Першої світової війни в 1914 році. Теперішня побудована з каменю (1920–1922 рр.).

Під час Першої світової війни Велеснів був спалений – залишилися тільки п'ять хат. УСС Олекса Бойко, Тимотей Бойко, Семен Кіт, Олекса Кріслатий, Іван Торконяк воювали на фронтах українсько-польської війни (1918–1920 рр.), а загинули тоді в боях УСС-воїки Української галицької армії Теодор Дудяк, Микола Кіт, Яків Ремезюк, Григорій Рудик, Дмитро Фігура. Під час польської окупації мешканці Велеснева брали активну участь у страйку сільськогосподарських робітників у 1934 році. У 20–30 роках у Велесневі діяли читальня «Просвіти», товариство «Луг», хор, аматорський гурток, оркестровий, гуртки «Рідна школа», «Сільський господар», дитячий садок. 1938 року відсвятковано 60-річчя товариства «Просвіта», висипано символічну могилу борцям за волю України (відновлена і освячена 22 серпня 1993 року).

У Велесневі народилися члени ОУН Микола і Михайло Ільківи, Гелена Ільків-Гук, Михайло Торконяк, Анастасія Пастух-Ільків, Марія Гук, Дмитро Бойко, Михайло Фігура, Костянтин Пашко, вояк УПА Михайло Ільків; педагог-відмінник освіти України, член Всеукраїнської спілки краєзнавців, Національної спілки журналістів України, Наукового товариства імені Шевченка, вишивальниця Романа Черемшинська, композитор, співак і поет, заслужений працівник культури України Василь Ільків, фольклорист і музикант Микола Гук, поетеса і співачка Марія Гримак.

З 1 вересня 1950 року у Велесневі почала працювати семирічна школа (з грудня 1991 року загальноосвітня школа І–ІІ ступенів імені В. М. Гнатюка). Восени 1950 року розпочалося будівництво на річці Коропець гідроелектростанції і закінчилося 1952-го. Вона працює безперервно до сьогодні. В 1951 році постановою Ради Міністрів УРСР до Велеснева приєднано хутір Зруби. Велесневу ще належать хутори Яценкова, Борсукова.

У селі діє етнографічно-меморіальний музей Володимира Гнатюка, заснований одним з авторів цього матеріалу 6 червня 1961 року в будинку, збудованому за проєктом голови місцевого колгоспу Леоніда Мацюка в 1964–1967 роках. У фойє музею встановлено меморіальну таблицю (скульптор і художник Богдан Романець), відкрито 1 вересня 1968 року.

Урочисте відкриття етнографічно-меморіального музею Володимира Гнатюка в його родинному Велесневі відбулося 31 травня 1969 року.

З травня 1970-го музеєві присвоєно звання «Народний», а з 1 червня 1971 року став відділом об-

ласного краєзнавчого музею і був ним аж до 31 грудня 2001 року. З 1 січня 2003 року одержав статус обласного.

З нагоди 100-річчя від дня народження Володимира Гнатюка перед його музеєм 23 травня 1971 року урочисто відкрито пам'ятник ученому (скульптор Лука Біганич, архітектор Володимир Блюсюк).

У центрі Велеснева височіє пам'ятний знак на честь велеснян, котрі загинули на фронтах Другої світової війни (скульптор народний художник України, лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка та золотої медалі ім. М. Грекова Дмитро Крвавич, архітектор Олександр Смуриков), який відкрито 7 листопада 1975 року, а освячено 9 травня 1991 року.

28 травня – 1 червня 1991 року Велеснів урочисто відсвяткував 120-річчя від дня народження Володимира Гнатюка, відбулася міжнародна ювілейна наукова конференція «Роль Володимира Гнатюка в розвитку української національної культури».

Музей відвідали Дмитро Бедзик, Олесь Бердник, Оксана Сенатович, Марія Влад, Ганна Чубач, Володимир Вихрущ, Володимир Барна, Гаврило Чернихівський, художники Маргарита Старовойт, Григорій Смольський, Дмитро Крвавич, Богдан Ткачик, Ірина Левитська, артисти Святослав Максимчук, Михайло Сливочський, Степан Савка, актори театрів Тернополя та Ужгорода.

У 80-х роках ХХ століття з фондів збірки праць Володимира Гнатюка працював український письменник – уродженець Тернопільщини Борис Харчук і після цього написав повість «Планетник». Під впливом коломийки «Назбирала троязілля, червону рутоньку...» (в записі Володимира Гнатюка) поет, композитор і співак Володимир Івасюк написав знамениту «Червону руту». Художники Богдан Ткачик, Маргарита Старовойт, Степан Данилишин, Михайло Бойчук намалювали портрети академіка, а киянка Ірина Левитська та львів'янин Іван Крислач створили серію тематичних графічних робіт за мотивами творчості вченого.

Селу Велесневу та Володимирові Гнатюку присвятили свої вірші Роман Лубківський, Лідія Шевело, Степан Пушик, Володимир Вихрущ, Героїй Петрук-Попик, Василь Ільків, Петро Остапюк, Володимир Теліщак, Петро Шаряк, Марія Гримак та пісні Василь Ільків, Віктор Гук, Петро Шаряк, Марія Гримак.

Остап ЧЕРЕМШИНСЬКИЙ, заслужений працівник культури України, перший лауреат премії

ім. В. Гнатюка,
Романа ЧЕРЕМШИНСЬКА, старший науковий співробітник Велеснівського етнографічно-меморіального музею В. Гнатюка, с. Велеснів

Монастирського району.